

UITVOERINGS PROGRAMMA

Energie en duurzaamheid

2018-2020

INHOUD

Inleiding.....	1
1. Bewoners.....	2
2. Bedrijven en maatschappelijk vastgoed.....	3
3. Energietransitie en beleid.....	4
4. Gemeentelijk gebouwbeheer.....	4
5. Gemeentelijke organisatie.....	5
6. Openbare ruimte.....	5
7. Financiële toelichting.....	6

Bijlage

- Overzicht projecten met planning
- Projectdefinities

INLEIDING

De gemeente heeft de ambitie uitgesproken om in 2030 energieneutraal te zijn. Dit is nader omschreven in het document 'Energievisie Mook en Middelaar'. De weg daar naartoe zal door en met verschillende partijen in de samenleving moeten worden bewandeld.

Naast de gemeente (als overheid), spelen de bedrijven en de bewoners daar een belangrijke rol in.

Het uitvoeringsprogramma bevat de projecten en activiteiten waarmee de gemeente de komende drie jaar uitvoering wil geven aan de energievisie (energietransitie¹) en duurzaamheid in brede zin.

Omdat er veel ontwikkelingen gaande zijn, zal het programma geen star geheel zijn en kunnen er jaarlijks nieuwe projecten worden toegevoegd. Sommige projecten zijn al op hoofdlijn voorbereid met externe partijen en voor sommige projecten zal nadere samenwerking worden gezocht, bijvoorbeeld met maatschappelijke organisaties en bewoners.

Het programma is onderverdeeld in een aantal onderdelen:

- Bewoners
- Bedrijven en maatschappelijk vastgoed
- Energietransitie en beleid
- Gemeentelijk gebouwbeheer
- Gemeentelijke organisatie
- Openbare ruimte

Binnen ieder onderdeel zijn meerdere projecten opgenomen. Per project is een projectdefinitie opgesteld met o.a. een beschrijving van het project en het doel en de benodigde middelen.

---

¹ Energietransitie: energie besparen en het overgaan naar duurzame energiebronnen

1 BEWONERS

De centrale vraag is: Hoe bereiken we 30% energiebesparing (doel 2030) en een duurzame energievoorziening?

In de energievisie worden met betrekking tot de woningvoorraad hiervoor specifiek genoemd: communicatie, actieve inzet van bewoners (energie coöperatie) en samenwerking met de woningcorporaties.

- **Communicatie**

Om de energietransitie op de kaart te krijgen is communicatie van essentieel belang. Het gaat hierbij om verschillende soorten van communicatie; naast eenrichtingsverkeer vanuit de gemeente (informerende) gaat communicatie ook over het in gesprek gaan met bewoners of het uitwisselen van ideeën tussen bewoners en bedrijven. Het is noodzakelijk dat woningeigenaren en huurders zich bewust zijn van hun eigen mogelijkheden en de noodzaak inzien van energiebesparing en het verduurzamen van hun woningen.

In het uitvoeringsprogramma wordt de communicatie vorm gegeven door het energieloket van de gemeente waar een energieadviseur de bewoners kan helpen met adviezen voor hun woning. Maar ook een energiemarkt en een prijsvraag zijn middelen om bewoners actiever te informeren en te prikkelen.

- **Oprichting energie coöperatie**

Om gebruik te kunnen maken van gemeenschappelijke duurzame energieopwekking, zoals een zonnenveld of zonnepanelen op een beschikbaar dak van een bedrijf, is het noodzakelijk dat bewoners zijn georganiseerd in een energie coöperatie.

In Mook en Middelaar is er nog geen coöperatie actief. De gemeente kan dit bevorderen door projecten te stimuleren die interessant zijn voor participatie. In het onderdeel 'projecten duurzame opwekking' (zie 3) worden deze projecten benoemd.

- **Samenwerking met woningcorporatie**

De woningcorporaties zijn eigenaar van 27 % van de woningvoorraad binnen de gemeente. Woningcorporatie Destion heeft als grootste woningcorporatie de meeste huurwoningen in haar bezit. Gemeente en corporatie hebben hun gezamenlijk beleid en de afspraken vastgelegd in respectievelijk de Woonvisie en de Prestatieafspraken. Naast dit formele kader is het voor de energietransitie belangrijk dat gemeente en corporaties samenwerken in concrete projecten. Om tijdig in te kunnen spelen op ontwikkelingen en de projecten te kunnen benoemen is het op de agenda hebben van 'duurzaamheid' als vast onderdeel een noodzaak.

De communicatie naar bewoners kan samen worden opgepakt door gemeente en corporatie. Wanneer de daken moeten worden vernieuwd kan dit gecombineerd worden met zonnepanelen. Ook kan een gecombineerde aanpak van particuliere woningen en huurwoningen (van de corporatie) plaatsvinden.

2 BEDRIJVEN EN MAATSCHAPPELIJK VASTGOED

- **Grote daken**

In de gemeente zijn bedrijven aanwezig met een groot dak dat zij ter beschikking willen stellen voor energielevering aan anderen. De gemeente wil meedenken en de verbinding leggen tussen zonnedaken en bewoners.

Overigens is de gemeente zelf ook in het bezit van een groot dak op de gemeentewerf. Nader onderzocht wordt of deze kan worden benut voor de gemeentelijke energie-inkoop en de bewoners, zie onderdeel 'gebouwbeheer' (4).

- **Bedrijven collectief**

Koplopers binnen de gemeente kunnen een voorbeeldfunctie vervullen bij de energietransitie van andere bedrijven. Binnen de gemeente zijn er plaatselijke netwerken/organisaties actief van bedrijven, zoals Bedrijven Korendal en Ondernemersvereniging Mook (OVM).

Daarnaast zijn de agrariërs verenigd in de LLTB en richt het Rijk van Nijmegen 2025 zich onder meer op verduurzaming van de bedrijven in de regio.

De gemeente participeert in de diverse overleggen met bedrijven.

- **Informereren**

Bekeken wordt hoe kleinere bedrijven en ZZP'ers meer kunnen worden ondersteund met informatie over energiemaatregelen. Dit kan vorm gegeven worden met de oprichting van een bedrijvenloket waar bedrijven over allerlei zaken informatie kunnen vinden en waarvan de onderdelen 'energie' en 'duurzaamheid' deel van kan uit maken.

3 ENERGIETRANSITIE EN BELEID

Het realiseren van een energieneutrale gemeente vraagt om ruimte voor duurzame opwek locaties, zoals voor een zonneveld. Er wordt zoveel mogelijk ingezet op het benutten van daken voor zonnepanelen. Hoe ziet ons toekomstige landschap er uit?

De projecten richten zich op het nemen van de eerste stappen in de energietransitie, zoals het realiseren van een eerste zonneveld. Daarnaast wordt het bestaande beleid onder de loep genomen; zijn er bijvoorbeeld niet teveel hobbels of zelfs belemmeringen om woningen te verduurzamen of een ruimtelijk project te starten?

De gemeente start per 1-1-2018 samen met de regio Nijmegen Arnhem met een nieuw contract voor de inkoop van groene stroom. Met het lopende contract werd ook al groen ingekocht maar vanaf 2018 heeft de regio een inspanningsverplichting om de elektriciteit te betrekken van regionaal nieuw opgewekte energie uit bijvoorbeeld windmolens en zonnevelden.

Iedere deelnemende gemeente moet minimaal haar eigen energie gaan opwekken binnen de eigen gemeentegrens. Hiervoor zal gekeken worden naar concrete plekken in Mook en Middelaar die geschikt kunnen zijn voor plaatsing van zonnepanelen. Dit kan ook een start of aangrijpingspunt betekenen voor meer lokale energie opwekking, ook ten behoeve van bewoners.

Het beschikbaar stellen van budget in de vorm van een lening kan partijen helpen die weinig of geen kapitaal hebben. De behoefte zal in beeld worden gebracht en inhoudelijk / financieel worden uitgewerkt.

4 GEMEENTELIJK GEBOUWBEHEER

- **Gebouwbeheer**

Bij het groot onderhoud aan het gemeentehuis zal verduurzaming een grote rol spelen. Dit betekent dat ingezet wordt op energiemaatregelen zodat een aantal labelstappen gemaakt kan worden en het gebouw kan gaan voldoen aan de toekomstige regelgeving (minimaal label C in 2023 voor kantoorgebouwen). De energieambitie van de gemeente wordt extra zichtbaar als ook gemeentehuis en/of gemeentewerf voorzien worden van zonnepanelen.

Ook vraagt het bewust omgaan met energie om inzet van alle gebruikers van het gemeentehuis! Een goed moment om daar aandacht voor te vragen is tijdens en na het verduurzamen van het gemeentehuis.

5 GEMEENTELIJKE ORGANISATIE

De gemeente, dat wil zeggen de ambtenaren en bestuurders, heeft een eigen verantwoordelijkheid om verantwoord om te gaan met grondstoffen en energie.

Om dit nader vorm te geven is in het uitvoeringsprogramma een project opgenomen om een milieuzorg team op te richten. Dit team ziet toe op het terugdringen van (onnodig) papierverbruik, waterverbruik, afvalscheiding en andere zaken die de duurzaamheid verhogen.

De gemeente laat haar duurzame gezicht zien doordat medewerkers vaker op de fiets gaan of voor andere duurzame vervoersvormen kunnen kiezen. Zo wordt gedacht aan een elektrische lease auto.

Ook de gemeente (als organisatie) zet in op energiebesparing door bij inkoop van apparatuur en verlichting te letten op het energieverbruik.

6 OPENBARE RUIMTE

Door het veranderend klimaat en de daarbij optredende veranderingen van het weer, worden we ook binnen onze gemeente geconfronteerd met wateroverlast. Ook een warmer klimaat en meer tropische dagen leiden tot nadelige gevolgen voor het lokale klimaat. Door rekening te houden met deze extremere omstandigheden bij het inrichten van de openbare ruimte, kan overlast worden voorkomen en kan een prettiger verblijfsklimaat worden gecreëerd – zoals door het gebruik van bomen.

De gemeente is niet alleen aan zet. Ook bewoners spelen een belangrijke rol bij het tegengaan van wateroverlast, bijvoorbeeld door het afkoppelen van regenwater en het vergroenen van tuinen.

7 FINANCIËLE TOELICHTING

Voor de komende jaren is er budget opgenomen in de gemeentelijke begroting voor uitvoering van milieutaken (het milieuprogramma). Van het bedrag ad € 15.000 zal € 12.000 kunnen worden ingezet voor het duurzaamheidsprogramma.

Voor komend jaar (2018) wordt dit budget met name ingezet voor communicatieprojecten (energieloket en energiemarkt) voor bewoners.

Middelen 2018-2020

	<i>kosten</i>		
	2018	2019	2020
Reeds begroot			
Energieloket/website	€ 6.000	€ 6000	€ 6000
Markt /aktie	€ 6.000	€ 6000	€ 6000
Bijramen			
Bewonersprojecten	€ 10.000	€ 10.000	€ 10.000
Procedures duurzaamheid	€ 5000		
Plan van aanpak gemeentehuis	€ 13.500		
Verduurzaming gemeentehuis	p.m.		
Duurzaam werk verkeer	€ 3.000		
Uitwerking fonds/lening	€ 3.000		
Begeleiding / Loket lening	€ 10.000	€ 10.000	€ 10.000
Formatie duurzaamheid	€ 60.000	p.m.	p.m.
TOTALE KOSTEN	€ 116.500	€ 32.000	€ 32.000
Waarvan bij te ramen	€ 104.500	€ 20.000	€ 20.000

	2018-2020
Leningenbudget	€ 100.000

Naast directe financiële middelen is meer uren inzet nodig om de projecten uit te voeren en uit te dragen. Bovendien moet de samenhang bewaakt worden en is het belangrijk dat er een programma manager is die overzicht heeft over alle projecten en die in- en extern aanspreekpunt is voor het duurzaamheidsbeleid. Boven de bestaande formatie betreft het extra inzet van 3 dagen per week op beleid en uitvoering duurzaamheid. Vooralsnog wordt dit ingevuld voor het jaar 2018. Dit wordt nog nader bezien voor de jaren daarna.

Voor de hele organisatie (lees: andere vakdisciplines naast medewerker duurzaamheid) geldt dat duurzaamheid meer integraal moet worden meegenomen in het werk. Hiervoor is het wel belangrijk dat de medewerkers hiervoor interne ondersteuning krijgen.

BIJLAGEN

Projectenlijst

<i>Bewoners</i>	
1.1	Bestaande woningvoorraad
1.2	Huurwoningen
1.3	Duurzaam bouwen
1.4	Organisatie energiemarkt
1.5	Prijsvraag of actie
1.6	Enquête: consultatie energie
<i>Bedrijven en maatschappelijk vastgoed</i>	
2.1	Bedrijfsdaken benutten voor zonne-energie
2.2	Bedrijven informeren over energiemaatregelen
<i>Energietransitie en beleid</i>	
3.1	Procedures duurzame opwekking
3.2	ontwikkeling zonneveld
3.3	Beleid grootschalige opwek / kansenkaart
3.4	Instellen lening duurzaamheid
<i>Gemeentelijk gebouwbeheer</i>	
4.1	Duurzaam gemeentehuis (energielabel)
4.2	Verlichtingsplan gemeentehuis
4.3	Zonnepanelen gemeentehuis
4.4	Zonnedak werf en brandweerkazerne
<i>Gemeentelijke organisatie</i>	
5.1	Duurzame dienstreizen
5.2	Milieuzorg
5.3	Duurzaam inkopen
<i>Openbare ruimte</i>	
6.1	Klimaatadaptatie dorpskern Mook
6.2	Renovatieplan gemeentelijk groen
6.3	Afkoppelen stimuleren

		2018				2019				2020				
		1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	
Bewoners	1.1	Bestaande woningvoorraad	voortzetting energieloket / appeltaartgesprekken											
	1.2	Huurwoningen												
	1.3	Duurzaam bouwen												
	1.4	Organisatie energiemarkt												
	1.5	Prijsvraag of actie												
	1.6	Enquete: consultatie energie												
Bedrijven en maatsch. vastgoed	2.1	Bedrijfsdaken benutten voor zonneenergie												
	2.2	Bedrijven informeren over energiemaatregelen	ontwikkeling bedrijvenloket / RUD acties											
Energietransitie en beleid	3.1	Procedures duurzame opwekking												
	3.2	ontwikkeling zonnenveld												
	3.3	Beleid grootschalige opwek / kanskaart?												
	3.4	Instellen revolverend fonds												
Gebouwbeheer	4.1	Duurzaam gemeentehuis (energielabel)												
	4.2	Verlichtingsplan gemeentehuis												
	4.3	Zonnepanelen gemeentehuis												
	4.4	Zonnedak werf en brandweerkazerne												
Organisatie	5.1	Duurzame dienstreizen												
	5.2	Duurzaam woon-werk verkeer												
	5.3	Milieuzorg												
	5.4	Duurzaam inkopen												
Openbare ruimte	6.1	Klimaatadaptatie dorpskern Mook												
	6.2	Renovatieplan gemeentelijk groen												
	6.3	Afkoppelen stimuleren	evaluatie en vervolgpzet											